
HALKBİLİMİNE GİRİŞ I

Sözlü Kompozisyon Teorisi

KONULAR

Sözlü Kompozisyon Teorisi

Teorinin ortaya çıkışı ve kavramsal yapının oluşumu

Milman Parry ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Sonuçları

Sözlü Kompozisyon Teorisine Yönelik Eleştiriler

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Bugünkü Durumu

Sözlü Kompozisyon Teorisi

- Teori Homer'in Odessa ve İlyada'sının sözlü kültür ortamının ürünü olup olmadığını anlamaya çalışan Milman Parry ve Albert B.Lord adlı araştırmacılarla takipçileri tarafından ileri sürülmüştür.

Sözlü Kompozisyon Teorisi

Teori “Homer Meselesi” olarak bilinen konuyu aydınlatmak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Bir başka deyişle, “mesele” Sözlü Kompozisyon Teorisinin ortaya çıkışında doğrudan etkili olmuştur.

Sözlü Kompozisyon Teorisi

Meselenin ana konusunu şu soru oluşturur: İlyada ve Odessa bir şair tarafından eski zamanlarda mı oluşturuldu yoksa sözlü kültürde söylenilmekte olan metinler sonradan mı yazıya geçirildi?

Sözlü Kompozisyon Teorisi

Sözlü Formül ve *Sözlü Teori* olarak da bilinen kuram daha çok *Sözlü Kompozisyon Teorisi* adıyla yaygınlaşmıştır.

Bağlam Merkezli olduğu kadar yapısal yöntemlerle de alakalı olması nedeniyle metin merkezli kuramlar arasında da değerlendirilebilir.

Milman Parry ve Çalışmaları

Milman Parry 1923 yılında Kaliforniya Üniversitesi'nde yaptığı ilk çalışmasında, Homer'i şiirlerini irticalen meydana getirip sözlü olarak aktaran değil, onları yazan bir şair olarak kabul etmektedir.

Parry'ye göre 1928 yılında Paris'te hazırladığı doktora tezinde ise Homer geleneği takip eden bir şairdir.

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

Milman Parry'nin ölümünden sonra bu konudaki çalışmalarını öğrencisi, Albert Lord üstlenir.

Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan'da yaptığı çalışmaları sonunda 1960 yılında "*Singer of Tales*" "*Destanların Söyleyicisi*" adlı kitabını yayınladı. Bu kitap pek çok dile çevrilerek halkbilimi çalışmalarda önemli bir etki meydana getirir.

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

- Lord'un kitap iki bölümden meydana gelmektedir: “*Teori*” başlığını taşıyan birinci bölümde ileri sürdükleri teorinin temel kavramları ve tartışmalar ele alınır. “Uygulama” adını taşıyan ikinci bölümde ise Sözlü Kompozisyon Teorisinin “Homer”, “Odessa” ve “İlyada” Destanı gibi metinler üzerinde uygulanışı yer almaktadır.

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

- Albert Lord'un araştırma konusunu âşıklar oluşturmaktadır. Albert Lord, eski Yugoslavya'da erkeklerin yakın zamanlara kadar en önemli eğlence formu olan epik destanların küçük kasabalarda, köylerde kahvehanelerde tamamen erkeklerden oluşan bir dinleyici topluluğu önünde icra edildiğini ortaya koyar.

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

- Destanını icra eden âşık, kendisini dinlemeye gelen hatırlı kişilere “hoş geldiniz” ve ayrılanları “uğurlayan” parçalar söyler.
- Edebiyatımızda âşık kahvehanelerine benzeyen bu kahvehanelere kasaba halkı, köylüler, tüccarlar, çiftçiler ve kervancılar gelirler.
- Yugoslavya’da sözlü gelenek aşığı her hangi bir sınıf ya da zümreye mensup değildir.
- Âşıkların yetişme ve eğitimleri ise üç temel döneme ayrılmaktadır: Bunlar, dinleme ve özümseme; uygulama ve eleştirel bir dinleyici önünde icradır.
- Aşıkların iki önemli özelliği vardır. Çoğunun okuma yazma bilmemesi ve epik destan söyleyebilme kabiliyetine sahip olmalarıdır.

Albert Lord ve Sözlü Kompozisyon Teorisi

- *Formül*: aynı vezin şartları altında anlatılmak istenen bir ana fikri anlatmak için düzenli olarak kullanılan bir grup sözcük.
- *Formüle yakın ifade*: bir mısra veya yarı mısra şeklinde kurulan ve formül benzeri özellik gösteren yapılar.
- *Tema*: formüllerin kullanılmasıyla oluşturulan geleneksel bir destanın anlatımında düzenli olarak kullanılan bir grup fikir.

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Sonuçları

- Bu yapılar sayesinde (*formül, formüle yakın ifade, tema*) destanlarda öğrenilen ve ezberlenebilen yapıların olup olmadığı denetlenilebilir.
- Bir geleneğin nasıl aktarıldığını, destan anlatıcısının pek çok özelliğini (yetişme şartları, icra durumu, müzik aletleri, hatırlama vs.) anlamaya yardımcı olur.

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Sonuçları

- Teorinin ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan biri Homer'in eserlerini sözlü olarak öğrendiği ve daha sonra bunları yazıya geçirmiş olduğudur.
- Tarihi-Coğrafi Fin Okulu'nun yüzyılı aşkın süredir ısrarla üzerinde durduğu "urform" anlayışı ve arayışının sözlü edebiyat içindeki geçersizliğini ortaya koymuştur.
- Performans Teorinin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde son derece etkili olmuştur.

Sözlü Kompozisyon Teorisine Yönelik Eleştiriler

- Tarihi Coğrafi Fin Yöntemine yapılan eleştiriler sözlü kompozisyon için de geçerlidir.
- Teorinin bağlam yerine metin merkezli olması.
- Teorinin son derece mekanik olması.
- Epik destanlar dışında diğer sözlü edebiyat ürünlerine uygulanamayışı.
- “Sözlü” kavramı konusundaki sınırlamalar.
- Sözlü kültüre ait özellikleri ortaya koyamaması
- Milman Parry’ın terminolojik ve etik olarak yaptığı hata.

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Bugünkü Durumu

- Performans Teorinin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde son derece etkili olmuştur.
- Sözlü Kompozisyon kavramının yeniden gözden geçirilmesi ile sözlü kültür araştırmacılarına yeni açılımlar gelmiştir.
- Bilgisayar teknolojisinde meydana gelen gelişmeler teorinin daha çok gelişmesini sağlamıştır.

Sözlü Kompozisyon Teorisinin Uygulamaları

- Sözlü Kompozisyon Teorisi yaygın olarak epik destanların yapılarının araştırılmasında kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

Çobanođlu, Özkul. 2002. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Akçağ Yayınları, Ankara, s.238-263.

Ekici, Metin. 2004. “Araştırma Yöntemleri”, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, editör: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 85-87.

Lord, Albert. 1960. The Singer of Tales. Cambridge: Harvard University Pres.